

KAPITEL 8 / CHAPTER 8⁸
**ACTUARIAL REPORTING IN THE SYSTEM OF FINANCIAL
MONITORING AND TEXT MANAGEMENT: TRANSFER APPROACH**

DOI: 10.30890/2709-2313.2023-19-03-002

Вступ

В умовах сьогодення аграрні підприємства різних організаційно-правових форм власності розширюють масштаби ринків збуту сільськогосподарської продукції у постійному пошуку збільшення чистого фінансового результату господарювання. Особливий акцент при цьому здійснюється на зменшенні сукупної суми витрат та податкового тиску при трансграничній торгівлі (тобто, коли купівля та реалізація товарів і послуг здійснюється за кордоном) при цьому використовуються *трансфертні ціни*.

Під трансфертним ціноутворенням прийнято вважати – реалізацію продукції та послуг взаємопов'язаним особам за внутрішніми цінами, адже таким чином досягається перерозподіл загального чистого прибутку групи осіб, на користь осіб, які перебувають у низько податкових юрисдикціях (так звані «податкові гавані»). На шпальтах видань їх розглядають у двох аспектах, або законна «офшорна зона», або ж доволі прогресивний інструмент податкової оптимізації [1]. В такому контексті, на нашу думку, фінансовий моніторинг доцільно розглядати як діяльність із виявлення виведених доходів у низько податковій юрисдикції, а не лише як незаконне їх одержання.

Фінансовий моніторинг характеризують, як діяльність організацій, яка здійснюється з грошовими коштами по виявленню ступеня контрольованості операцій та низки інших операцій, які стосуються легалізації доходів підприємств [2]. За сучасних умов воєнного стану в Україні, такий моніторинг є доволі актуальним, оскільки держава потребує поповнення бюджету, зокрема шляхом офіційної сплати податків, а всебічне ухилення суб'єктами господарювання од податкового тиску, та виведення капіталів в «офшори» спонукає недоотримання офіційних надходження до бюджету.

Саме, за таких обставин важливе місце посідає *податковий менеджмент* – який характеризується, як сукупність прийомів та методів, що спрямовані на ефективну організацію та управління податковими відносинами задля сприяння

⁸Authors: Manachynska Y.

наповненню дохідної частини бюджету. Що також ототожнюють з процесом управління за рахунок використання методів впливу податкового механізму на податкову систему держави в цілому [3].

Проте застосування механізмів трансфертного ціноутворення може обумовити появу конфліктів інтересів підприємств, що в сукупному впливі чинить згубну дію на економіку, провокуючи її дисбаланс. Тому актуальним питанням залишається пошук компромісних рішень задля уникнення таких протиріч інтересів учасників.

8.1. Фінансовий моніторинг в Україні за умов воєнного стану

На рівні держави, фінансовий моніторинг розглядається, як процес оцінки та перспективного наукового передбачення зміни фінансової діяльності підприємств (у нашому дослідженні ми акцент здійснюємо саме на аграрні компанії) та в комплексні становища суб'єктів фінансово-кредитної сфери в країні задля забезпечення подальшого сталого розвитку та їх фінансової стабільності за всіма секторами національної економіки, в тому числі і в регіональному розрізі [5].

Фінансовий моніторинг прийнято розмежовувати на *обов'язковий* та *внутрішній*. Перший визначається на загальнодержавному рівні, та полягає в моніторинзі інформації про фінансові операції підприємства з точки зору дотримання чинного законодавства. В Україні дану ділянку регулює Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» № 361-ІХ від 06 грудня 2019 року (зі змінами від 04 листопада 2022 року № 2736-ІХ) [6].

В свою чергу внутрішній фінансовий моніторинг – передбачає діяльність суб'єктів первинного фінансового моніторингу по виявленню, відповідно до цього Закону, фінансових операцій, що підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу, а також низки інших подібних операцій, які можуть бути дотичні до легалізації отриманих доходів такими суб'єктами бізнесу [7].

Зокрема п.66 статті 1, Розділу I «Загальних положень» Закону України 361-ІХ [6] трактує фінансовий моніторинг, як сукупність заходів, що вживаються суб'єктами фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії, що

включають його, як *первинного* проведення, так і організації на *державному* рівні. Відповідно фінансово-економічні відносини виступають в якості об'єкта фінансового моніторингу, а предметом – виступають види діяльності компаній.

Дослідженню питань функціонування фінансового моніторингу в Україні приділяли увагу такі вітчизняні вчені, як Ф.В. Абрамов [7], Н.М. Волоснікова [7], Н. Внукова [8], В.О. Майоров [9], С. Остапчук [8], Г. Русанова [10], В.В. Сержанов [7], О. Смагло [4], та інші. До питань місця податкового менеджменту в системі управління державними фінансами звертаються у своїх наукових працях Н.В. Лагодієнко, О.О. Євтушевська та О.В. Накісько [3].

Зокрема Внукова Н. та Остапчук С. [8] приділяють особливу увагу фінансовому моніторингу сектору бухгалтерських послуг у контексті МСФЗ, та роблять акцент на нових викликах для професії обліковця. До числа регламентованих на законодавчому рівні суб'єктів здійснення первинного фінансового моніторингу належать бухгалтери, суб'єкти аудиторської діяльності, а також суб'єкти господарювання, що здійснюють надання бухгалтерських послуг. Зокрема вчені аргументують визначення рівня ризику од здійснення тієї чи іншої фінансової операції, як важливу функцію працівника облікового апарату. Це на думку науковців потребує підвищення рівня загальних та спеціальних фахових компетентностей фахівців зі спеціальності «Облік і оподаткування» та «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок» у сфері фінансового моніторингу.

В свою чергу О. Смагло [4] досліджуючи функціонування системи фінансового моніторингу в Україні, зазначає, що важливою проблемою забезпечення законності у фінансовому секторі економіки є побудова такого моніторингового механізму, який би акумулював у собі бажання держави забезпечити прозорість управління фінансовими потоками підприємств. Останні повинні додержуватися комерційної таємниці, яка гарантує їх подальше ефективне та стабільне функціонування в умовах всезростаючої конкуренції на ринку. Також особливу увагу науковець відводить закритій аналітиці щодо моніторингу фінансових потоків підприємств.

Волоснікова Н.М., Сержанов В.В., Абрамов Ф.В. [7] досліджують з інституційної точки зору заходи щодо попередження корупційних дій в системі фінансового моніторингу. Зокрема, вчені пропонують делегувати функції фінансового моніторингу учасникам ринку, які спроможні їх впровадити в життя із мінімальними *транзакційними витратами* (англ. *transaction cost*), тобто

витратами, які безпосередньо пов'язані із веденням переговорів, укладанням договорів, а також на понесені на оплату юридичних послуг, у разі виникнення потреби захисту інтересів у судовому порядку. При цьому вчені роблять акцент на тому, що вид діяльності підприємства повинен бути не заборонений чинним законодавством.

В умовах воєнного стану Міністерство Фінансів України Наказом №113 від 07 квітня 2022 року відтермінувало набрання чинності Наказу №322 від 04 червня 2022 року «Про затвердження порядку обміну інформацією з питань *фінансового моніторингу*», яким було затверджено процедуру створення особистого кабінету суб'єкта первинного фінансового моніторингу, а також процедуру їх інформаційної взаємодії із Державною службою фінансового моніторингу України [12].

Тобто, в умовах воєнного стану, проблема фінансового моніторингу є доволі нагальною. Це першочергово стосується постійних спроб виведення капіталів за кордон. На разі фінансовий моніторинг працює починаючи з 2500 – 5000 дол. США, перерахованих із-за кордону [11].

У відповідності до Закону № 361-IX [6] варто розмежувати *низький* та *високий ризики*, на які повинен реагувати фінансовий моніторинг. Не високим вважається ризик, якщо він відповідає наступним критеріям, а саме: підприємство здійснює складні, або доволі великі фінансові операції; фінансові операції проведені незвичним способом; фінансові операції не мають законної мети здійснення, або ж є не очевидними.

На думку Н. В. Лагодієнка, О. О. Євтушевської, О. В. Накісько [3] на ефективність управління *державними фінансами* доволі суттєвий вплив чинять *податкові ризики*. Вчені вважають, що зазначені ризики прямо пов'язані із процесом формування податкових поступлень, окрім того для них характерними є певні бюджетні втрати в ході провадження податкової політики в країні загалом. Саме тому, особливу увагу у наступному параграфі варто приділити теоретико-методичним аспектам податкового менеджменту, як важливої системи управління системою оподаткування на різних рівнях.

8.2. Теоретико-методичні аспекти податкового менеджменту крізь призму актуарної звітності: мікро- та макро підхід

Створення системи менеджменту на вітчизняних сільськогосподарських підприємствах та її робота в постійному режимі може суттєво знизити ризики погіршення їх інвестиційної привабливості на світовому ринку аграріїв з подальшим розширенням ділового партнерства. Більше того, практика застосування трансфертного ціноутворення в аграрних компаніях доводить, що, з одного боку, трансфертні ціни розглядаються як ефективний механізм внутрішньофірмового управління. З іншого боку, часто вони розглядаються з позицій лише *мінімізації оподаткування*, що не в повній мірі вірно.

Необхідним є пошук балансу – не про мінімізацію податків має йти мова, а про оптимізацію у досягненні як податкових, так і управлінських цілей на макрорівні з метою створення сприятливого інвестиційного клімату в аграрному секторі економіки України [13].

В цілому *податковий менеджмент* характеризується, як окрема складова комплексної системи управління ринковою економікою країни [14]. Його можна розглядати, як на рівні окремого сільськогосподарського підприємства, так і на рівні керування грошовими відносинами з ухваленням податкового рішення на рівні держави в цілому.

Тобто, на кшталт, розмежування загальної системи фінансів на: державні фінанси та фінанси підприємств, податковий менеджмент класифікується на: *державний* (макрорівень) та *корпоративний*, або податковий менеджмент підприємств (макрорівень). На загальнодержавному рівні приймаються рішення щодо керування податковими потоками на рівні країни, а також у регіональному розмежуванні. Це здійснюється задля поповнення державного бюджету відповідними надходженнями від суб'єктів господарювання. Що стосується другого різновиду податкового менеджменту – корпоративного, то він стосується керування податковими платежами на рівні окремого суб'єкта господарювання [3]. Цілком зрозуміло, і про це йтиметься далі у нашому дослідженні, кожне сільськогосподарське підприємство, як і будь-який суб'єкт господарювання іншого сектору економіки, переслідує традиційну мету: максимізації чистого фінансового результату, та мінімізації, або ж оптимізації сукупної суми понесених витрат (зокрема і податкових платежів) за рахунок побудови ефективної системи управління бізнесом.

Податковий менеджмент корпоративного типу в агробізнесі спрямований на збільшення грошових потоків, тобто доходів сільськогосподарського підприємства шляхом зменшення до мінімуму податкового тиску. Окрім того такий тип корпоративного управління здатен вирішити протиріччя із Головними управліннями Державної податкової служби що можуть виникнути щодо виконання зобов'язань по сплаті обов'язкових податкових платежів [14].

Вважаємо за доцільне ввести у практику застосування вітчизняних аграрних компаній «менеджмент силового імпульсу прибутку (PPM – Power Profit Management)». PPM – це процес застосування форм, методів і процедур, направлених на вимірювання зміни капіталу підприємства в грошових одиницях на одиницю часу (гр.од./добу; гр.од./міс. і т.д.). Тобто PPM забезпечує управління імпульсом здатності аграрного підприємства генерувати прибуток на певний випадково обраний момент часу [13].

Інформаційне наповнення підсистеми PP-менеджменту пропонуємо будувати на базі підвищеної вимірності традиційної системи рахівництва до 3D-формату актуарного управлінського обліку. Яке забезпечить визначення реальних та потенційних змін силового «імпульсу» прибутку сільськогосподарського підприємства, а також темпів росту (приросту) доходів, витрат та капіталу. Методичний інструментарій обчислення потенціалу «сили» та «імпульсу» пропонується запозичити із класичної механіки, в якості доповнення сучасної актуарної облікової парадигми.

Варто зазначити, що інвестор приймає рішення про вкладання тимчасово вільних фінансових ресурсів у діяльність сільськогосподарських підприємств на основі облікової інформації, яка узагальнена у системі фінансової звітності (у т.ч. і консолідованої), складеної за МСФЗ. Проте, насправді реальний сировинний потенціал галузі, навіть за фактичних негативних фінансових результатів у звітному році, надзвичайно потужний, який крізь призму фінансової звітності, практично не можливо у повній мірі висвітлити. Адже фінансова звітність базується на фактичній констатації фактів минулих подій та не містить обліково-інформаційного наповнення про силовий імпульс рентабельності капіталу аграрного суб'єкта навіть на короткотривалу перспективу. Одним із шляхів подолання такої кризової ситуації, що склалася на підприємствах галузі дослідження, може стати запровадження складання сільськогосподарськими підприємствами *актуарної управлінської звітності* [13].

На міжнародному рівні для регламентації єдиних податкових правил, та з

метою запобігання ухиленню од сплати обов'язкових податкових платежів розроблено План BEPS (від англ. «*Base erosion and Profit Shifting*»). План BEPS розроблений Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) та G20 [15].

Варто зазначити, що Україна приєдналася до активної реалізації Плану BEPS ще більше двох років тому. В силу чого було внесено низку змін до чинного Податкового кодексу України, та введено правила контролю за трансфертним ціноутворенням. Однією з новацій активного впровадження у вітчизняну податкову практику Плану BEPS став *трирівневий формат* звітності: 1) *Local file* (Звіт про контрольовані операції); 2) *Master File* (Глобальна документація); 3) *CbC Reporting* (Звіт у розрізі країн міжнародної групи компаній). Останній *CbCR* – включає інформацію про глобальний розподіл доходів, нарахованих та сплачених обов'язкових податкових платежів та основні види господарської діяльності серед податкових юрисдикцій, в яких працює міжнародна група компаній. Дана звітна форма використовується для оцінки ризиків трансфертного ціноутворення [16].

Трирівнева просторова інтерпретація звітної інформації застосовується в системі актуарного обліку. Актуарна управлінська звітність включає:

- Актуарний баланс (Актуарний звіт про фінансовий стан), форма №1-а;
- Актуарний звіт про прибутки і збитки, форма №2-а;
- Актуарний баланс руху грошових коштів, форма №3-а;
- Актуарний звіт про власний капітал, форма №4-а.

Вважаємо за доцільне доповнити актуарну управлінську звітність «Звітом про силовий імпульс капіталу (3D-ARCIR (англ. *Dimension – Actuarial capital power impulse report*))» (форма №5-а), який варто розглядати у контексті 3D-інтерпретації звітної інформації із системи актуарного обліку, на кшталт трирівневої структури звітності з *трансфертного ціноутворення* [13].

3D-ARCIR містить три розділи: Розділ I «Баланс капіталу», Розділ II «Імпульс», та розділ III «Сила». Перший розділ даного звіту акумулює в собі інформацію про такі об'єкти актуарного обліку, як: гроші та їх еквіваленти; дебіторську заборгованість; запаси; кредиторську заборгованість; капітал. У другому розділі відображається: чистий дохід від реалізації сільськогосподарської продукції та її собівартість, а також витрати на збут. У третьому розділі розривається інформація про: нову аграрну продукцію; розширення масштабів ринків збуту; імпульс на початок та на кінець періоду;

чистий фінансовий результат; капітал на початок та на кінець періоду.

Більш детально про практичні аспекти заповнення Актуарного звіту про силовий імпульс капіталу на прикладі кількох вітчизняних аграрних компаній йшлося у попередніх наших дослідження [13].

Активне впровадження на вітчизняних сільськогосподарських підприємствах актуарного обліку та актуарної управлінської звітності сприятиме ефективній систематизації облікової інформації по трансферному ціноутворенню крізь призму 3D-рахунків сили, як додаткове джерело інформації крім звітності з трансфертного ціноутворення.

Висновки.

За результатами проведеного дослідження розкрито склад актуарної управлінської звітності та обґрунтовано необхідність активного запровадження практики її складання на вітчизняних аграрних підприємствах. Зокрема доведено важливість такої актуарної звітної форми, як «Звіт про силовий імпульс капіталу (3D-ARCIR), (форми №5-а) в рамках запровадження такого важливого елемента управління, як *PPM*-менеджмент.

Практичне застосування форми №5-а на підприємствах аграрного сектору економіки сприятиме звітному відображенню 3D-виміру потенційної ментальності діяльності вітчизняних аграріїв, навіть за фактичних негативних фінансових результатів у поточному періоді оцінки. Це створюватиме імідж інвестиційної привабливості для сільськогосподарських підприємств України, тобто сприятиме залученню додаткових фінансових ресурсів, в тому числі й іноземних інвестицій у розвиток галузі.

Отже, актуарна звітність в контексті фінансового моніторингу та податкового менеджменту здатна подолати низку нагальних проблем, які склалися, як на мікро- так і на макро- рівнях у національній економіці в цілому. Першочергово вона ладна не допустити навмисного розмивання бази оподаткування в контексті оцінки рівня контрольованості фінансових операцій, так як побудована на розмежування між фінансовою та операційною діяльністю суб'єкта ринку. Окрім того, її змістове наповнення сприяє побудові менеджменту силового імпульсу прибутку (*PPM*-менеджменту), а результати використання трансфертного ціноутворення на підставі інформаційного наповнення 3D-ARCIR можуть підвищити рівень залучення інвестицій у розвиток аграрних підприємств на міжнародному рівні.